

Heikki Lautala rakennusmestarina linnoitustöissä

Muutama viikko talvisodan päättymisen jälkeen minut päästettiin armeijasta lomalle ja oikeastaan suoraan varuskunnasta lähdin takaisin entiselle työpaikalleni Helsinkiin. Olin ennen sotaa ollut Lemminkäisellä asfalttistöissä, mutta kun pääsin entisen pomoni puheille, kertoi hän minulle, että maasta oli asfaltti käytännössä lopussa, joten teiden rakennusurakoitakaan ei ollut tämän vuoksi tarjolla. Minä siinä jo vähän masennuin, että sodasta palattuaniko joutuisin työttömänä vetelehtimään, mutta pomo kertoi, ettei häitä ollut tämän näköinen. Hän oli nimittäin puskaradion kautta saanut vihiä, että Myllykoskelle oli perustettu Linnoitustoimisto, joka puuhasi jonkinlaista uutta "Mannerheim-linjaa" maan uudelle itärajalle. Olin itse ollut talvisodassa juuri Karjalan kannaksella mukana Mannerheim-linjalla käydyissä taisteluissa, ja siellä olin huomannut, millaisen voimallisän vahvat betoniset linnoitteet tarjosivat ylivoimaista vihollista vastaan. Täytyy sanoa, että olo oli huomattavasti turvallisempi vahvassa betonikorsussa, kuin taivasalla poterossa luoti- ja kranaattitulesa. Tietysti halusin olla mukana myös uuden itärajan turvaksi rakennettavan puolustuslinjan linnoitustöissä ja johtajan neuvosta viisastuttuani, lähdin oikopäätä Myllykosken Linnoitustoimistoon työtä kysymään.

Myllykoskella eräs herrasmies otti minut mielihyvin töihin kerrottuani hänelle aiemmasta kokemuksestani asfaltti- ja betonistöissä. Kokemukseni puolesta sovin kuulemma hyvin Virolahdelle perustettavan suomalaisen työporukan rakennusmestariksi. Hän neuvoikin minua lähtemään heti seuraavalla autokyydillä Harjun maatalouskoululle Virolahdelle ja ilmoittautumaan siellä paikalliselle ruotsalaiselle insinööriille. Kauaa en joutunutkaan odotelemaan, kun oli jo seuraava tavarakuuljetus kohti Virolahtea lähdyssä Myllykoskelta ja muutaman tunnin köröttelyn jälkeen olimmekin jo Harjun koululla. Minun piti etsiä käsiini työmaainsinööri Jonsson, mutta aluksi minulla oli hieman vaikeuksia löytää perille, sillä Harjun alueella kaikki tienviitat olivat ruotsiksi ja minun karttani suomalainen. Ruotsalaisethan olivat tuolla alueella joitakin viikkoja aiemmin jo aloittaneet linnoitustyöt ennen suomalaisten saapumista ja siksi myös työmaat olivat alkuvaiheessa tyystin ruotsinkielisiä – tulitikkuskitkin olivat ruotsalaisia. Ensi yrittämältä päädyinkin rakennusinsinööri Jonssonin sijasta päänsinööri Janssonin toimistoon! Jansson kuitenkin ystävällisesti opasti minut oikeaan suuntaan Jonssonin luo.

Työrupeaman aluksi pitivät ruotsalaiset meille tuleville työmaiden rakennusmestareille kattavan kurssin kalli-onlounhinnasta. Ruotsissahan oli siltä alalta jo melkein tuhannen vuoden mittainen kokemus ja Suomenlahden rannikolla – Salpalinjan alkupaikalla – pidetyllä kurssilla meille opetettiin usin louhintamenetelmä, jolla saatiin tehtyä käytännössä aivan pystysuoria seiniä kallioon. Menetelmä oli vasta kehitetty, eikä sitä ollut koskaan ennen Suomessa käytetty. Ruotsalaiset alan erikoismiehet sitten siirsivät osaamisensa myös meidän suomalaisten käyttöön. Heillä oli kai tiedossa, ettei komennus Suomessa jäisi kovin pitkäksi, sillä Saksa oli noihin aikoihin hyökännyt Norjaan. Tämän vuoksi ruotsalaistenkin oli piakkoin lähdettävä takaisin kotiinsa maan turvallisuustilanteen muututtua radikaalisti. Heidän käyttämänsä louhintamenetelmää nimitettiin raakoammunnaksi. Siinä kallioon tehtiin pystysuunnassa reikiä joko paineilmaporalla tai käsiporalla, jotka myös olivat linnoitustöissä kalustopulan vuoksi laajalti käytössä. Reikiä porattiin viereen ja ne täytettiin ylös asti vuoronperään dynamiittia ja puukeppejä reikään pudotellen. Kun nämä lataukset sitten räjäytettiin vaikkapa sähkönallin kanssa kaikki yhtä aikaa, saatiin kallio lohkeamaan oikein hienosti ja suoraan. Samaa menetelmää käyttäen voitiin kallioon louhia myös taisteluhautaa. Silloin porattiin kahteen vierekkäiseen riviin reikiä, jotka panostettiin ja niiden väliin vielä yksi rivi reikiä, joita ei panostettu. Kun sitten ulommissa riveissä

olevat panostukset räjäytettiin, saatiin niiden väliin syntymään keinotekoinen halkeama, johon voitiin louhia kapeaa ja jyrkkäreunaista taisteluhautaa. Päteviä kavereita nuo ruotsalaiset! He myös kohtelivat meitä suomalaisia erittäin ystävällisesti eivätkä olleet lainkaan ylimielisiä, vaikka siihenkin heillä varmasti olisi ollut mahdollisuus. Kai heillä oli aika tavalla myötätuntoakin meitä kohtaan, kun olimme joutuneet aluelaajennuksia hamuavan suurvallan naapuriksi. Toisaaltahan suomalaisten linnoittaminen oli heidän näkökulmastaan sitten myös turvaamassa Ruotsin omaakin itärajaa – ettei naapuriin tulisi ihan käden käänteessä Neuvostoliitto. Siinä meren rannalla oli hyvät puitteet näiden louhintatapojen harjoitteluun ja minä pääsin sittemmin itsekin näitä menetelmiä opettamaan myös uusille linnoitustyöntekijöille.

Korsukuoppien ja taisteluhautojen louhinnan ohella louhittiin myös estekiviä panssarivaunujen pysäyttämistä varten. Panssariesteen rakentaminen oli itse asiassa kaikkein kiireellisimmin homma linnoitustöiden alkuvaiheessa. Estekivet olivat paljon suurempia, kuin mitä Mannerheim-linjalla oli tullut vastaan. Siellä ne eivät olleet tarpeeksi korkeita pysäyttämään uusimpia valtavan kokoisia vihollisvaunuja. Talvisodassahan oli monesti käynyt niin, että kun ei ollut tykkeitä laittaa korsuihin, vaan pelkkiä konekivääreitä, saattoi panssarivaunu ajaa ampuma-aukon eteen ja silloin vihollisen jalkaväki pääsi taas vapaasti liikkumaan, konekivääri kun ei panssariin tehonnut. Siksi oli kova kiire pystyttää kiviesteet, jotta korsut eivät jäisi tosipaikan tullen käyttökelvottomiksi. Ihan ensimmäiseksi kiviesteet pystytettiin pelloille ja teiden kohdille, sillä siellähän panssarivaunun on helpointa liikkua. Metsiin kiviä ei ensihätään ollut niin kova kiire saada, vaikka kyllä kivistettä sitten myöhemmin metsäänkin rakennettiin.

Työtahti suomalaisilla työmiehillä oli erinomainen. Paljon on puhuttu siitä, kuinka suomalaiset työmiehet vetävät lonkkaa aina tilaisuuden tullen, mutta sen suhteen ei kyllä linnoitustöiden aikaan ollut yleensä erityisemmin ongelmia – etenkin kun laiskottelijoille annettiin pikaisesti lähtöpassit työmaalta! Tietysti asiaan varmasti vaikutti sekin, että suuri osa työmiehistä oli vasta hiljattain kokenut talvisodan ja avoimissa asemissa tykkitulessa kyyhöttämisen aiheuttaman turvattomuuden tunteen. Senkin vuoksi oli työmotivaatio varmasti korkea – uskoa oman puolustuksen kestämiseen myös tulevaisuudessa sai huomattavasti lisää, kun oli näkemässä, kuinka tiheät kiviesteet ja paksuseinäiset teräsbetonikorsut metsien keskelle kohosivat. Korsua rakennettaessa saattoi valussa helposti vierähtää parikin vuorokautta. Ne olivat rakennusmestarillekin raskaita rupeamia, sillä oli tietysti kokoajan oltava vieressä vahtimassa, ettei valussa mikään mennyt pieleen. Kesällä betonia oli jäähdytettävä vedellä ja talvella puolestaan koetettava lämmittää, jotta betoni lähti kovettumaan oikein. Pienikin virhe valussa saattoi johtaa siihen, että koko miljoonia markkoja vaatinut rakennusurakka osoittautuisi työajan ja rahojen tuhlaamiseksi.

Valu oli tietysti suoritettava yhtä kyytiä loppuun kun se oli kertaalleen käynnistetty. Muuten tuli betoniin saumakohtia, jotka olisivat heikentäneet koko rakenteen kestävyyttä pommituksessa. Pienikokoisimmat miehet ryömivät laudoista rakennetun korsun valumuotin sisällä ja koputtelivat seiniä, jotta betoni levisi tasaisesti koko muottiin. Ylhäällä puolestaan oli voimakkaita kavereita käyttämässä täryttimiä ja kankia, joilla betonin tasaista laskeutumista muottiin myös edistettiin. Betonin sullominen rautakangen kanssa oli tietysti raskasta puuhaa, ja ainoa pinnaamistapaus, joka minulle linnoitustöiden aikana tuli vastaan, tapahtui erään sullomishommassa olleen sekatyömiehen kohdalla. Työmailla tarvittiin paljon työvoimaa ja tietysti kunnan kansalaisten joukkoon oli työmaille eksynyt myös esimerkiksi entisiä vankeja ja vastaavaa porukkaa. Tässä

tapauksessa kyseessä oli nimenomaan entinen linnakundi, joka koetti päästä betonin sullontahommista helpommalla pitämällä rautakankeaan paikallaan betonin seassa ja liikuttelemalla pelkästään käsiään vartta pitkin. Tällöin tietysti näytti siltä, että hän paiski kovasti hommia, vaikkei todellisuudessa tehnyt yhtään mitään! Kaveri ei kuitenkaan ollut mikään ruudinkeksijä, eikä siksi hoksannut, että kun betoni kovettuu, myös paikallaan oleva rautakanki jää betoniin kiinni. Kun asia hänelle valkeni, totesin, että mikäli hän saisi nykyistyä rautakangen pois betonin seasta, saisi hän jäädä töihin. Aikansa ukko jaksoi kankea voimiensa takaa nykiä, mutta eihän se tietenkään enää mihinkään betonista irronnut. Niinpä annoin sille sällille lähtöpassit linnoitustöistä, eikä vastaavia tapauksia enää jatkossa sattunut.

Linnoitustöiden salaamiseen viholliselta kiinnitettiin tietysti paljon huomiota – varsinkin sellaisen ikävän tapahtuman jälkeen, kun erääseen naapurityömaan varastokoppiin oli yöllä murtauduttu ja sieltä oli varastettu kokonainen nippu rakennussuunnitelmia. Suurin osa työntekijöistä oli tietysti siviiliurallaan tottunut siihen, ettei työssä tarvittavien piirustusten ja muiden papereiden piilotteluun ollut tarvetta, mutta linnoitustöissä asia oli tietysti aivan toisin. Tapauksen tultua ilmi lähetettiin Myllykosken Linnoitustoimistosta tiuhaan tahtiin ohjeita siitä, kuinka salaisia papereita tulisi käsitellä ja säilyttää. Asiasta kuultuaan oli kuulemma itse linnoitustöiden johtaja Hanell ollut kiukkuinen kuin ampiainen! Minullakaan ei koskaan ollut esimerkiksi korsua rakennettaessa käytössäni kuin sen nimenomaisen laitteen rakennuspiirustukset, joita en myöskään saanut näyttää kenellekään muille. Työmaalla tarvitsemi paperit vein sitten aina yöksi työmaan toimistoon lukkojen taakse arkistokaappiin säilytettäväksi. Kaikkia työntekijöitä myös valvottiin tarkkaan. Minunkin työmaalla ni kävi pariin otteeseen valtiollisen poliisin etsivä tarkastamassa työntekijöiden tietoja. Valpon suunnalta sitten moneen kertaan esitettiin vaatimuksia esimerkiksi kommunistien tai sisällissotaan punaisten puolella osallistuneiden työmiesten irtisanomisesta poliittisesti epäluotettavina. Irtisanomisen todellista syytä en tietysti saanut missään nimessä potkut saaneille kertoa. Meitä rakennusmestareita tällainen kovasti harmitti, sillä monesti poliittisesti epäluotettavina pidetyt olivat oikein hyviä työmiehiä ja annoimmekin Valpolle palautetta, jossa todettiin, että talvisodan jälkeen olivat poliittisen luotettavuuden rajat muuttuneet, ja sisällissotaan ”väärällä puolella” osallistuneetkin olivat aivan kelpoja työhön. Tämä lausuntomme jonkin verran heidän esittämiään vaatimuksia sitten hillitsikin!

Jotkin rakennusmestarit tuntuivat olevan hieman herkkähipiäisempiä kuin minä, eivätkä juuri sietäneet arvostelua. Kun työmies oli moittinut erästä rakennusmestaria korsun lattian valussa tehdystä virheestä, loukkaantui itseään erehtymättömänä pitänyt rakennusmestari niin verisesti, että päätyi piilottamaan kaikki työmaalla tarvittavat työkalut johonkin, ilmeisesti tällä tavoin todistaakseen oman korvaamattomuutensa työmaalla. Kun pimahtanut rakennusmestari ei suostunut työkalujen sijaintia kenellekään kertomaan, oli paikalle lopulta kutsuttava poliisi, joka pätevänsä etsivänä sitten löysi työkalujemman erään majoitusparakin alta ja antoi yhteistyökyvyttömäksi osoittautuneelle rakennusmestarille potkut. Kerroin tälle poliisille tapauksen selvittelyn yhteydessä myös epäilyistäni siitä, että joku liikkui työmaalla urkkimassa linnoitustöitä. Olin näet eräänä iltana työpapereita toimistolle viedessäni huomannut jonkun kurkkimassa toimiston ikkunasta sisään. Kurkistelija ennätti kuitenkin paeta metsään, ennen kuin ehdin tavoittamaan häntä. Jämpti poliisimies lupasi ottaa asian selviteltäväkseen. Näiden selkkausten jälkeen linnoitustyöt sujuivat jouhevasti aina jatkosodan alkuun asti, jolloin minut lähetettiin rintamalle erään pioneerikomppanian päällikkönä. Näissäkin tehtävissä tuli rakennusalan kokemukseni sitten monesti hyötykäyttöön.

Taisto Rautamies poliisina linnoitustyömaalla

Talvisodan aikana oma joukko-osastoni oli huvennut melko harvariviseksi, mutta me "ohiammutut" olimme sodan jälkeen sijoitettuina kotipaikkakunnalleni Lappeenrantaan. Joukostamme kolme miestä – minä mukaan luettuna – saivat komennuksen siirtyä Virolahdelle ja ilmoittautua siellä nimismiehelle. Virolahdella perustetulle linnoitustyömaalle olisi tarvittu yhteensä 20 poliisia, mutta eihän meidän porukasta ollut lähettää sinne kuin meidät kolme. Virolahden nimismiehen tavoitettuamme hän lähti kuljettamaan meitä Harjun maatalouskoulun alueelle, jossa linnoitustyöt jo olivat käynnissä. Matkalla Harjuun nimismies kertoi, että meidät oli pyydetty paikalle pitämään järjestystä edellisenä sunnuntaina Harjussa järjestettyjen päivätanssien yhteydessä sattuneen välikohtauksen seurauksena. Harjun linnoitustyömaillahan oli vielä keväällä ruotsalainen työnjohto ja tanssit oli järjestetty eräässä ladossa, jossa suomalaiset työmiehet olivat luonnollisesti ryypänneet melko ankarasti. Jossain vaiheessa oli tullut suukopua ja suomalaiset olivat käyneet ruotsalaisen työnjohdon kimppuun. Ruotsalaiset olivat päässeet pötkimään karkuun, mutta tapauksen johdosta päätettiin työmaalle hankkia poliisit pitämään vastaisuudessa järjestystä yllä. Pyydetyn 20 poliisin sijaan työmaalle oli lähettää vain meidät kolme ja tulihan siinä hieman mietittyä, että mitä me sille porukalle oikein kolmestaan mahtaisimme.

Ruotsalaisen työnjohdon ja suomalaisten työmiesten välisenä yhdysmiehenä Harjussa toimi ratsumestari Aminoff, jolle nimismies heti Harjuun saavuttuamme meidät esitteli. Aminoff kertoi antavansa meille kolmelle valtuudet, joiden nojalla saimme esittää kenelle tahansa työntekijälle – asemasta riippumatta – lopputiliä, ja että ne, joille lopputiliä esittäisimme, myös tulisivat työmaalta potkut saamaan. Myöhemmät kokemukseni osoittivat, ettei Aminoff tämän sanoessaan liioitellut lainkaan. Majoituin aluksi kahden muun poliisin kanssa Harjun kartanon komeaan päärakennukseen ja saimme omaan käyttöömme työmaan pakettiauton. Työmaita oli tuossa vaiheessa useita eri puolilla Virolahtea ja päärakennuksessa meillä oli puhelin, johon soitettiin mikäli jollakin työmaalla syntyi mekkalaa. Ilmoituksen saatuamme kiirehdimme pakettiautolla työmaalle rauhoittamaan tilannetta.

Alku osoittautui melko hankalaksi, koska meillä ei ollut käytössämme esimerkiksi ainuttakaan putkaa. Esitin itse työmaan johdolle, että mikäli työmaalta saataisiin bensaa, voisin hakea Lappeenrannasta joutilaana olevan auton meidän poliisien käyttöön. Tähän suostuttiinkin ja sittemmin emme olleet enää riippuvaisia työmaan autosta. Työaika meidän pienellä poliisijoukolla oli käytännössä kellon ympäri. Ei siihen aikaan ollut työaikalakeja ja eipä toisaalta olisi ollut juuri minkäänlaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksiakaan, joten töitä tehdessähän se aika parhaiten kului. Työmailla me liikkuvat poliisit olimme lottien keskuudessa arvostettua porukkaa, sillä meidän läsnäolo yleensä aina rauhoitti tilanteen kuin tilanteen työmaalla. Yleensä aina työmaalle saapuessa olivatkin lotat heti ensimmäisenä tarjoamassa meille kahvia. Ja hyvää kahvia se olikin, kun sitä oli Ruotsista saatu, ei mitään korviketta, niin kuin se siihen aikaan usein tapasi olemaan.

Vuoden 1940 kevät ja kesä olivat työmailla melkoista rähinäaika. Haminassa oli näet viinakauppa, eikä ruotsalainen työnjohto oikein uskaltanut – kenties tansseissa sattuneen välikohtauksen säikäyttämänä – oikein suitsia suomalaisten työmiesten viinanhakumatkoja Haminaan. Tämän vuoksi työmailla viina virtasi ja sen seurauksena syntyi tietysti myös paljon tappeluitakin. Kesällä sattui sellainen tapaus, että viinanhakumatkalta Haminasta palaavan kuorma-auton lavalla makasi mies tapettuna. Tämä oli niin sanotusti viimeinen

pisara ja maaherra määräsi viinakaupan suljettavaksi. Tämä rauhoittikin tilannetta huomattavasti, sillä lähimmät viinakaupat sijaitsivat tämän jälkeen Kotkassa ja Lappeenrannassa. Tämä pidensi tuntuvasti viinanhakumatkoja ja vähensi siten myös viinantrokausta työmaille. Me liikkuvat poliisit teimme ehdotuksen, että suurimmille työmaille rakennettaisiin myös putkia rähisijöitä varten. Tämä ehdotus myös pikaisesti toteutettiin. Putkat olivat lautarakennuksia, joten eihän niistä talvikäyttöön oikein ollut, joskin syksyä kohti meno työmailla rupesikin jo rauhoittumaan. Muutenkin piti suurimmat rikolliset kuljettaa Haminaan hieman kestävämpään putkaan. Koska meistä kolmesta ei kiireiltämme ollut näitä putkia vahtimaan, saimme myös Kotkasta avuksemme kaksi painijaa järjestysmiehiksi putkaan joutuneita vartioimaan.

Talvisodassa oli myös vankiloista vapautettu miehiä rintamalle poteroita täyttämään. Joukossa oli kovan luokan rikollisiakin, muun muassa murhamiehiä, eikä heidän sodan päätyttyä tarvinnut enää palata vankilaan. Tästä joukosta moni pestautui linnoitustöihin, ja aiheutti rikoksiin taipuvan luonteenlaatunsa vuoksi meille sittemmin paljon lisätöitä. Meillä kolmella liikkuvalla poliisilla ei muilta kiireiltämme luonnollisesti ollut aikaa suorittaa rikollisten kuulusteluja, minkä vuoksi saimme lääninrikospoliisilta yhden komisarion ja kaksi kuulustelijaa epäiltyjä rikollisia kuulustelemaan. Monesti työmailla sattuikin esimerkiksi sellaisia tapauksia, että palkkapäivänä oli lottien ruuanjakopisteelle jonottaessa monelta mieheltä kadonnut haalarin taskusta lompakko. Katosipa kerran Haminan rautatieasemalta Ruotsista lähetetty paineilmakompressorikin. Kompressorin oli lastattu rautatievaunusta jonkin kuorma-auton lavalle ja viety matkoihinsa. Näitä tapauksia me sitten avuksi saamiemme poliisien kanssa selvittelimme, kompressorin kohtalo tosin jäi hämärän peittoon. Me poliisit saimme lopulta oman parakinkin henkilömäärän kasvettua.

Suurilla työmailla liikkui luonnollisesti myös suuret määrät rahaa. Joku meistä poliiseista oli tavallisesti toimiston tyttöjen pyynnöstä autossa mukana, kun he hakivat Haminasta rahaa työntekijöiden palkanmaksua varten. Työmaakonttorissa saattoi palkkapäivänä olla kassakaapissa rahaa kaksikin miljoonaa markkaa, mikä olisi luonnollisesti ollut houkutteleva saalis roistolle. Kerran Säkjärvellä sattuikin niin, että palkkapäivää edeltävänä yönä oli konttorin kassakaappi koetettu räjäyttää auki. Varas pelkäsi ilmeisesti setelirahojen kärkehtävän räjäytyksen yhteydessä ja käytti sen verran pientä räjähdyspanosta, ettei kaappi auennut, hyllyt kaapin sisällä vain menivät kasaan. Teosta epäiltiin erästä kotkalaista miestä, joka oli ollut työmaatoimistossa töissä. Asiasta ei kuitenkaan koskaan päästy varmuuteen, sillä ryöstöyritystä seuraavana päivänä hän ampui itsensä Kotkassa, mikä tietysti johti meidät häntä ylipäätään epäilemäänkin. Samaisen miehen epäiltiin muuten olleen mukana myös aiemmin mainitsemaani paineilmakompressorivarkaudessa.

Kun saimme lisää poliiseja Virolahdelle, siirrettiin minut ja työparini talven tullen Miehikkälään suitsimaan Lappeenrannasta työmaille harjoitettua viinan trokaamista. Miehikkälässä olot olivat Virolahteen verrattuna hieman rauhallisemmat, joskin olin kyllä itse eräällä työmaalla saada puukosta. Työmaan ruokalassa oli järjestetty parakitanssit. Tanssien aikana syntyi jostakin asiasta kahden työmiehen kesken melkoinen meteli, jota sitten menin rauhoittamaan. Toinen miehistä kuitenkin tempaisi puukon esiin ja alkoi minua sillä uhkailemaan. Kerroin kuitenkin miehelle, etten aikonut poistua paikalta hänen puukonheiluttelunsa säilyttämänä, vaan että ampuisin hänet, mikäli hän koettaisi käydä päälleni. Aluksi puukkojunkkari ei meinannut minua uskoa, mutta toinen miehistä onnistui lopulta taivuttelemaan tämän pudottamaan puukkonsa. Tilanne ei kuitenkaan ollut tällä selvä, sillä kun olin myöhemmin yöllä palaamassa tansseista parakeillemme, huomasin

samaisen puukkoa heilutelleen miehen väijymässä minua polun varrella erään suuren kuusen takana. Jostakin hän oli saanut käsiinsä uuden puukon, jolla kai aikoi iskeä minua selkään ohitettuani hänen kyttäyspaikansa. Onneksi olin kuitenkin tilanteen tasalla ja kiirehdin antamaan miekkoselle oikean suoran päin näköä. Iskuni tipautti miehen polun varteen kanveesiin ja itse jatkoin matkaani parakille. Seuraavana päivänä työparini kertoi, että ukon naama oli ollut sen näköisessä kunnossa, että tämä tuskin tulisi enää lähelleni puukkoa heiluttelemaan.

Viina oli ylivoimaisesti suurin meitä poliiseja linnoitustöissä työllistänyt tekijä. Ammattimaisia trokareita emme saaneet kiinni kertaakaan, kyseessä oli pikemminkin yksittäisten työmiesten satunnaisilta kaupunkikäyneiltään mukanaan tuomien "tuliaisien" kaupittelu. Miehikkälän suunnalla suorittamamme Lappeenrannasta palaavien autojen ratsiat eivät tuottaneet toivomiamme tuloksia, sillä viinaa ei juurikaan löytynyt. Tämän vuoksi minut siirrettiin vuoden 1941 kesäkuun alussa takaisin Virolahdelle valvomaan liikekannalle laitettavan armeijan palvelukseen astuvien sotilaiden asianmukaista käyttäytymistä. Virolahdella puutuimme tapaukseen, jossa Haminasta ryyppyreissulta taksilla palaamassa ollut linnoitustyömiiesporukka yritti maksaa taksi-kytinsä työmaan bensapumpusta taksikuskin tankkiin polttoainetta lorottamalla. Kuskille tällainen järjestely tietysti sopi paremmin kuin hyvin, olihan bensiinistä Suomessa tuolloin huutava pula ja nestemäisen polttoaineen jakelu korttien varassa. Me poliisit kuitenkin laitoimme tällaiselle toiminnalle stopin heti siitä vihiä saatuamme.

Jatkosodan sytyttyä jouduin jälleen rintamalle ihan tavallisen sotamiehen tehtäviin, joissa seuraavat kolme ja puoli vuotta sitten kuluivatkin. Sodan jälkeen jatkoin poliisin uralla vaihtelevissa tehtävissä, mutta jälkepäin on tullut todettua, että linnoitustöissä liikkuvana poliisina vietetty aika oli kyllä oman poliisiuran vaikeinta aikaa. Siellä oli niin paljon kaikennäköistä porukkaa meidän pienen joukon valvottavana, että välillä tuli mietittyä, että näinköhän me kaikki sieltä hengissä päästään pois. Linnoitustöissä suurin työllistäjä meillä oli alkoholin myötävaikutuksella syntyneet erilaiset rähinät, niin kuin tuntuu nykypäivänkin poliisilla olevan. Ainoa käytössä ollut rangaistus oli oikeastaan töistä erottaminen, minkä ansiosta toki saatiinkin työporukoista pahimmat räyhääjät puhdistettua pois. Se, että muutkin työntekijät huomasivat kuinka helppoa linnoitustöistä oli saada kenkää – autokyydillä lähimmälle sotilaspoliisin tarkastuspisteelle, työmaakortti pois ja passitus kotimatalle – vaikutti toki yleisemminkin käyttäytymiseen työmailla. Tuntipalkka oli hyvä, ruoka oli kahvin tavoin hyvää ja edullista, majoitus ilmainen ja tupakat länsimaisia. Eipä näitä etuja puntaroituaan monella ollut enää haluja hankkia itselleen potkuja humalapäissään riehumalla.

Anneli Kyökki muonituslottana linnoitustöissä

Liityin Lotta Svärd -järjestöön 17-vuotiaana. Nuoruuteni vietin Pohjanmaalla, missä järjestöön kuuluminen oli lähes itsestäänselvyys ikäisilleni nuorille naisille. Myös vanhempi siskoni kuului järjestöön ja veljeni oli suoje-luskunnassa mukana. 18 täytettyään lottien oli mahdollista päästä komennukselle ja kotipitäjäni päällikkölo-tan innostamana ilmoittauduin halukkaaksi jo samana päivänä kun vietin 18-vuotissyntymäpäiviäni. Se oli kesäkuun alussa vuonna 1940. Niin minä sitten päädyin melko pian ilmoittautumiseni jälkeen Miehikkälään linnoitustöihin muonituslotaksi. Paikka tuli minulle täytenä yllätyksenä – ei silloin päässyt itse valitsemaan, mihin tuli komennetuksi. Matkustimme ensin junalla Luumäelle ja yövyimme siellä paikallisessa kartanossa, se vasta olikin jännittävää! En ollut aikaisemmin päässyt matkustamaan Pohjanmaan ulkopuolelle lainkaan ja nyt olin päässyt jo melkein toiselle puolelle Suomea. Seuraavana aamuna meitä tultiin hakemaan kuorma-autolla. Auton lavalla saimme kyydin linnoitustyömaalle, missä me lotat majoituimme omaan teltaamme. Niin sitä oli pohjanmaan tyttö päätenyt linnoitustöihin.

Pääkeittäjänä meillä oli noin 30-vuotias paikkakuntalainen nainen, joka oli oikein mukava ihminen. Hän jäi minulle koko keittiöhenkilökunnasta päällimmäisenä mieleen, sillä hän oli minua kohtaan niin kovin ystävälli-nen. Meidän keittiö oli niin sanotusti riisuttua mallia – toisin sanoen katos. Asumuksenakin oli kangasteltoa, jonka muistan tuulisella säällä heiluneen kovasti. Teltassa oli kamiina, mutta ei meidän tarvinnut keskenäm-me sentään kipinävuoroja jakaa, vaan öiseen aikaan lämmityksestä huolehti tehtävään palkattu mieshenkilö. Telttoja oli käytössä kolme ja niissä majoittui pelkästään lottia, työmiesten teltat olivat jossakin muualla.

Omaan parakkirakennukseemme pääsimme muuttamaan sen valmistuttua lokakuussa, juuri sopivasti säiden alkaessa kylmetä. Mekin pääsimme lottien kesken maalaamaan parakkien ulkoseiniä. Yleensä siihen ai-kaan käytettiin punamultaa, mutta näiden parakkien seinät maalattiin tietysti maastoväreillä naamioimistar-koituksessa. Maalaaminen oli oikein hauskaa puuhaa ja toi vähän vaihtelua arkirutiineihin. Parakeissa oli sängyt kahdessa kerroksessa. Niitä parakkeja ei kyllä kovin lämpimiksi saanut. Kun ne oli rakennettu talvea vasten ja puu oli kosteaa. Pari kertaa kävi niinkin, että yön aikana minulla oli nukkuessa jäätyneet hiukset seinään kiinni! Niitä piti sitten kädellä sulatella seinästä irti, ettei tarvinnut repiä. Teltassa oli kyllä ollut kesä-aikaan mukavampi asustaa, siellä oli hyvä ilma ja tunnelma katossa, kun sai keittää kamiinan päällä teetä ja lukea romaaneja myrskylyhdyn valossa.

Minä olin vasta 18-vuotiaana koko lottaporukan nuorin, seuraavaksi nuorin lotta olikin minua jo kymmenen vuotta vanhempi ja minusta nuorimpana pitivät kaikki muut kyllä hyvää huolta. Oikeastaan ainoa kahnaus, johon jouduin muiden lottien kanssa koko komennuksen aikana, syntyi joululomastani. Halusin mennä jou-luksi kotiin, mutta minulle sanottiin, että pääsisin vasta uudeksi vuodeksi takaisin Pohjanmaalle. Se ei minulle sopinut, vaan ilmoitin meneväni kotiin jo jouluksi ja niin minä lähdinkin aatonaattona lomalle lähtevien työ-miesten matkassa kuorma-autokyydillä Taavetin rautatieasemalle. Sinne minulle tultiin vielä perästä kovalla kiireellä tuomaan kotimatkalle tarvitsemiani papereita – enhän minä vielä kovin sinisilmäisenä ollut tajunnut, että vaikka vapaaehtoisena töihin olin lähtenytkin, tarvitsisin matkustusluvan kotimatkalteni! Ja kun komen-nuksella vapaaehtoisina oltiin, niin emmehän me lotat työstämme palkkaakaan saaneet, samanlainen pikkui-nen päiväraha meille maksettiin kuin sotilaillekin.

Linnoitustöissä minun tehtävänäni oli työmaan kanttiinin pyörittäminen. Minä vastasin kanttiinissa pullan ja kahvin myymisestä työmiehille. Työaikaa ei oikeastaan ollut erikseen määritelty, mutta luonnollisesti öiseen aikaan kanttiinini oli kiinni, eikä siellä muutenkaan toki käynyt asiakkaita kuin ruokatauoilla ja illalla työajan päätyttyä. Moni muu lottia joutui kyllä toisinaan yövuoroonkin, kun esimerkiksi korsua valettiin. Valuahan suoritettiin kellon ympäri ja silloin oli jonkun oltava tarjoamassa työmiehille ruokaa öiseenkin aikaan, että töitä jaksettiin tehdä. Taisivat muut minua nuorimmaista siinäkin mielessä säästellä, kun en itse siihen puuhaan joutunut. Minä sitten vastavuoroisesti muun porukan lemmikinä ja iloluontoisena ihmisenä jutuillani muita lottia hauskuutin ja viihdytin. Muilla lotilla oli kiertävä lista, jossa oli varattu vähän vaihtelua eri työpäivien tehtäviin: esimerkiksi yhtenä päivänä ruokaa tekemässä, toisena tiskaamassa ja kolmantena kanttiinissa. Minä kuitenkin olin pääasiassa kanttiinivuoroa tekemässä, kai muut katsoivat sen kevyemmäksi työksi minulle joukon nuorimmaisena.

Avoimen luonteenlaadun vuoksi minulla kyllä meni kerran sukset ristiin työmaalla poliisin kanssa. Poliisithan valvoivat, ettei kenelläkään ollut työmaalla viinaa mukana ja kerran kävi niin, että eräällä vanhahkolla työmiehellä oli yskänlääkkeenä viinaa mukanaan, että saisi yöllä helpommin unen päästä kiinni eikä tarvitsisi yskällä muita valvottaa. Poliisit olivat tietysti takavarikoimassa viinaa ja kun minä koetin mennä väliin miesparkaa puolustamaan niin uhkasivat sitten heittää minut ihan putkaan! Enpä sinne kuitenkaan joutunut kun muut lotat olivat minua puolustamassa.

Omassa lottaporukassa me järjestimme myös tansseja. Välillä tanssittiin, toisinaan vaan juotiin kahvia ja kuunneltiin musiikkia, mutta aina me niitä tansseiksi kutsuimme. Muistan joulukuulta 1940, kun presidentti Kyösti Kallio kuoli, että silloin tanssit peruttiin. Emme me niin kauheasti presidentin poismenoa silloin osanneet surra, enemmän suretti suunnitellun illanvieton peruuntuminen. Kerran uskaltauduimme jopa lähtemään erään toisen työryhmän alueelle vierailulle, kun kuulimme, että siellä oltiin järjestämässä tansseja. Löysimme kyllä perille, mutta paluumatkalle emme muistaneetkaan enää oikeaa reittiä ja eksyimme jollekin metsäpolulle. Silloin kyllä jännitti kovasti, mutta onneksi meidät löysi joku lähistöllä ollut sotilaiden vartioporukka, joka opasti meidät sitten omaan majoituspaikkaamme. Kovasti sotilaat olivat meille vihaisia, kun olimme salaa lähteneet liikenteeseen – emmehän me olisi saaneet oman työmaamme ulkopuolelle lähteä hortoilemaan. En sitten tiedä, olivatko vihaisia ihan tosissaan vai esittävätkö vaan, mutta meidän päällikköolontan korviin ei tieto meidän seikkailustamme onneksi ainakaan päätenyt.

Työmaan ruokala oli kanttiinin kanssa samassa parakissa. Ruokasalissa istumapaikkoja oli hurja määrä, sillä yhteen pitkään pöytään mahtui ainakin 20 ruokailijaa ja näitä pöytiä siellä oli kymmenen kappaletta yhteensä. Ruuan valmistaminen tapahtui keittokatoksessa pihalla, missä se olikin kesäaikaan kätevää ja turvallisempaa kuin talon sisällä. Myöhemmin kyllä valmistui keittolalle ihan omakin parakkirakennus, jossa oli ainakin seitsemän suurta keittolevyä, joilla ruokaa tehtiin. Ruokalajeina oli muun muassa lihakeittoa, hernesoppaa ja makaronivelliä. Joskus tehtiin kastikettakin, jota sitten perunan kanssa tarjottiin. Ja oli myös sellaista ruokaa, jota pylsyksi sanottiin, siihen jauhettiin kaikki sian tai lehmän sisäelimet keuhkoista alkaen lihamylyssä ja tehtiin kastiketta. Se ruoka saavutti suuren suosion työmiesten keskuudessa, mutta nykypäivänä ei sellainen taitaisi ihmisille oikein maistua. Pula-aikana tietysti piti kaikki käytettävissä olevat ruuanlähteet hyödyntää ja tehdä ravitsevaa ruokaa, koska työkin oli niin kovin raskaita.

Varsinaisesta ruuan valmistuksesta vastasi aina sama keittäjä, mutta olin minäkin apuna monesti esimerkiksi kuorimassa perunoita, pilkkomassa kaalia tai hakemassa ruokatarvikkeita Taavetin asemalta. Joskus tuotiin Taavetista kuorma-auton lavalla kokonainen sian tai lehmän ruhokin työmaalle! Välillä käytiin lähiseudun taloistakin ostamassa juureksia tai kananmunia ruokaa varten. Vesi piti keittiölle kantaa parinsadan metrin päästä kaivolta, sillä vesijohtoa ei ollut käytössä. Vettä saikin kantaa reilusti – tarvittiinhan sitä sekä ruuanlaitossa että astioiden pesemiseen. Onneksi meillä oli veden- ja puiden kannossa myös nuoria paikkakunnan poikia apuna. Minä hääräsin mielelläni monessa mukana, kun toisinaan siellä metsän keskellä tahtoi aika käydä pitkäksi. Herätykset olivat välillä melko aikaisia. Kun isolle porukalle ruvettiin aamupuuroa laittamaan, piti jo kahdelta aamuyöllä nousta ylös laittamaan tulia valtavan kattilan alle!

Emme me lotat olleet ainoita naisia linnoitustyömailla. Siellä oli myös siivoojia, jotka oli palkattu pitämään työmaiden parakkeja asuttavassa kunnossa. Lisäksi oli pesijöitä ja pyykkäreitä, jotka toimivat työmaalla itsenäisinä yrittäjinä. Lotat puolestaan työskentelivät toimistohommissa, ruokapuolella ja sairaanhoitajina, joita kutsuttiin siihen aikaan tippatädeiksi. Kun jatkosota alkoi, kävin minä uudelleen kotilomalla – edellisestä käynnistä ennättänyt vierähtää jo puoli vuotta – minkä jälkeen sain uuden komennuksen ja siirryin Itä-Karjalaan tällä kertaa linnoittajien sijasta sotilaita muonittamaan. Kaiken kaikkiaan meidän lottien kesken linnoitustöissä vallitsi hyvä henki, puhallettiin yhteen hiileen ja jälkeinpäin on sitä reissua tullut muisteltua hyvillä mielin. Työtoverit olivat minua kohtaan oikein mukavia ja pääsin kokemaan kaikenlaista jännittävää ja näkemään maailmaa vähän muualtakin kuin Pohjanmaalta käsin.

Matti Kuokkala porapoikana linnoitustöissä

Meillä oli maatila Miehikkälässä kun talvisodan jälkeiset linnoitustyöt käynnistyivät kevättalvella 1940. Itse olin tuolloin 14-vuotias ja muistan hyvin, kuinka lumien keväällä sulaessa alkoi kotitaloni pihapiirissä liikkua paljon miehiä monenlaisissa tehtävissä. He tekivät karttoihinsa merkintöjä ja enpä tuolloin vielä osannut arvata, että nuo merkinnät heidän kartoissaan tulisivat muuttamaan näkymiä myös kotipihassani aika tavalla. Alkukesästä pihaamme kaartoi kaksi kuorma-autoa, joiden kyydistä laskeutui iso lauma miehiä ja neljä heidän mukanaan ollutta lottaa. Pihaan saapui myös kenttäkeittiö, pitkiä pöytiä ja suuri määrä kaikenlaista rakennustavaraa. Rakennusmiehistä osa aloitti parakkien rakennustyöt, kun taas toinen porukka alkoi kaivaa pihallamme.

Eihän meiltä silloin kukaan tullut lupia kaivelemiseen ja rakennustöihin kysymään, oli kyseessä sitten viljapello tai oma pihamme. Meidän riihikin piti purkaa pois linnoitteiden tieltä ja melkein koko piha tuli ympäröidäksi taisteluhaudalla. Mutta ei meidän perheestä eikä kyllä naapuritaloistakaan kukaan valittanut, ihminen sopeutuu kaikenlaiseen, kun ei muutakaan voi. Ja kyllähän me tiesimme, että kun raja linnoitetaan vahvasti, ovat mahdollisuudet tilan säilymiseen omissa käsissämme huomattavasti paremmat kuin ilman linnoittamista, mikäli naapurimaasta lähdettäisiin uudelleen aluelajennuksia väkipakolla hankkimaan. Monesti mietin myös, että millä ihmeellä ne kaikki ihmiset olisivat välirauhan aikana leipänsä ilman linnoitustöitä hankkineet. Etenkin karjalaisia evakkoja oli töissä paljon mukana. Heiltähän oli talvisodassa kotiseutu ja elinkeino mennyt ja siinäkin mielessä oli hyvä, että linnoitustöissä pääsivät leivänsyrjään kiinni, vaikka paikallisille niistä vähän haittaa koituikin.

Rakennusporukan majoittamiseksi oli meidän aitat tyhjennettävä kovalla kiireellä. Aluksi meillä majoittui vain 12 miestä ja neljä lottaa, mutta väkeä tuli kaiken aikaa lisää, niin että lopulta kaikki ulkorakennukset olivat porukkaa täynnä ja heinäladotkin majoituskäytössä. Kerran laskin, että ennen kuin linnoittajat saivat parakkikylänsä valmiiksi, majaili meidän nurkissa yhteensä 150 henkeä. Jälkeenpäin olen kyllä kovasti ihmetellyt, ettei minkäänlaisia onnettomuuksia sattunut. Esimerkiksi yksikään rakennuksista ei palanut, vaikka siihen aikaan melkein kaikki polttivat vielä tupakkaa, sisätiloissakin tietysti. Väkeä oli meidän kylän lisäksi myös muuallekin Miehikkälään ja Virolahdelle saapunut hurjat määrät. Näiden siviilirakentajien lisäksi sotilasosastojakin liikkui joka puolella tuhka tiheään. Suuria teräsbetonikorsuja rakennettiin tarvittaessa kellon ympäri ja töissä tarvittiin tietysti myös sähköä. Meidänkin mäelle vedettiin sähkölinjoja ristiin rastiin ja lopulta koko pihapiiri muistutti suurkaupunkia, sillä joka puolella oli valoja.

Meillä oli linnoittajiin hyvät välit. He auttoivat paikkakuntalaisia maataloustöissä ja meidänkin puimakoneeseen rakensi eräs Turusta kotoisin ollut sotilas olkilietson, joka oli meille täysin uusi laite ja osoittautui erittäin käyttökelpoiseksi. Siinä kevättalvella sattui sellainen hauska tapaus, että olin palaamassa pelloilta kotiin reen kyydissä ruotsista saamaani turkkiin pukeutuneena. Vastaa tuli kolme upseeria, jotka kai luulivat minua komeassa turkissani suureksikin sotaherraksi, kun vetivät kättä lippaan. Minä en sitten viitsinyt pilata vaikutelmaa, vaan laiskanpuoleisesti tuohon tervehdykseen vastasin. Siitä sain sitten ajatuksen, että kun kerran aikuiseksi uskottiin, niin voisihan minäkin jonkinlaisia lisätienestiä lähteä linnoitustöistä itselleni hankkimaan. Marssin eräänä päivänä työmaatoimistolle sitten töitä kyselemään ja ikäni valehtelemalla onnistuin niitä myös saamaan. 18-vuotianshan siinä olisi kai periaatteessa pitänyt olla, mutta olin sen verran pitkä-

kasvuinen ikäisekseni, että menin jo 14-vuotiaana täysi-ikäisestä. Ja eihän siihen aikaan ollut samanlaista työsuojelulainsäädäntöä kuin nykypäivänä – ei toimistolla juuri noteerattu, vaikei minulla ollut minkäänlaisia papereitakaan esittää, ja sehän sopi minulle mainiosti.

Minut laitettiin työmaalla porapojaksi, mikä tarkoitti sitä, että kannoin kalliota porattaessa tylsyneet kiviporat työmaan sepän pajalle teroitettaviksi ja pajalta taas takaisin työmaalle käyttöön. Se olikin raskaampaa työtä kuin osasin arvata. Porakanki painaa reilun neljä kiloa metriltä ja pisimmät porat olivat yli viisikin metriä pitkiä. Pitkiä poria tarvittiin, kun kalliotakin oli paikoitellen louhittava esimerkiksi korsukuoppaa louhittaessa kovin syvältä. Teriä piti kantaa kummallakin olkapäällä, joten kun pari kankea otti kannettavaksi, oli harteilla hyvinkin nopeasti jo 50 kiloa tavaraa. Kanget oli vietävä porauspaikalta melko epätasaisessa maastossa metsäpolkuja myöten monien satojen metrien päähän sepän pajalle. Matkaa raskaan kuorman kanssa kertyi helposti puolikin kilometriä edestakaisin. Ajattelin itsekseni, että sellaiseen hommaan olisi sopinut paremmin joku aikuinen raavas mies, mutta kai ne työmaalla arvasivat, ettei minulla vielä ollut riittävästi ikää ja ammattitaitoaakaan juuri muunlaiseen työhön kuin poranteriä kantamaan. Ja oikeassahan he olivatkin. Nopeasti niitä teriä kantaessa toki voimat sitten lisääntyivät, kun vaan tottui työhön. Työmaalla oli minun lisäksi pari muutakin paikkakunnan poikaa porakankia kantamassa.

Porapojan hommat olivat niin sanotusti liukuhihnatyötä, eihän kivipora kovin pitkään terävänä säily, kun sitä kallioon isketään ja uusia teriä sai jatkuvasti olla kantamassa sepälle teroitettavaksi ja takaisin työmaalle. Poranterät olivat kuusikulmaisia, vähän sellaisen tähtikuvion mallisia. Aina aluksi seppä kuumensi minun tuomani terän ja sen jälkeen teroitti sen vasarallaan. Sen jälkeen terä oli vielä karkaistava kuumentamalla teräs ensin hehkuvan kuumaksi ja sitten nopeasti jäädyttämällä se vedessä. Näin poranterät saatiin kestämään niihin käytössä kohdistunutta kovaa räsitusta. Sepällä oli puuhassaan apuna pari nuorempaa kaveria, joista kutsuttiin sepän sälleiksi. Heidän tehtäviinsä kuului muun muassa ahjon kuumentaminen palkeita käyttämällä. Eihän terä karkaisusta huolimatta kovin pitkään kovaa kalliota poratessa terävänä kestänyt ja me kolme porapoikaa onnistuimme kyllä pitämään sepän jatkuvasti työn touhussa. Porattavaakin oli paljon, sillä työmaalla louhittiin korsukuoppia kallioon ja lohkottiin estekiviä. Taisteluhautaakin tehtiin räjäyttämällä kallioon, joten terävien porien tarve oli suuri.

Olin minä kerran asianmukaisten paperien puuttumisen vuoksi joutua hankaluuksiin poliisin kanssa työmaalla. Rotevan näköinen poliisimies tuli minulta näet kerran tivaamaan, oliko minulla henkilöpapereita mukana, epäili minua kuulemma aivan liian nuoreksi tekemääni työhön. Minä sitten valehtelin yhtä sujuvasti kuin töihin hakeutuessani olevani jo 18-vuotias ja vielä kaupan päälle vielä senkin, että olin muka evakko ja henkilöllisyystodistus oli jäänyt talvisodan syttyessä kotiin lipaston laatikkoon evakkoon lähtiessäni. Hetken aikaa poliisi tuntui pohtivan, edellyttikö tilanne häneltä jatkotoimia, mutta totesi lopulta, että olinpa minkä ikäinen hyvänsä, näytti porien kantaminen sujuvan luontevasti, joten hän katsoisi toimintaani sormien läpi. Hän kyllä suositteli minua käymään Haminassa hoitamassa henkilöllisyyspaperini uudelleen kuntoon, mikä tietysti ei ollut todellisuudessa tarpeen. Minusta tuntuu, että tuossa tilanteessa minun pelastukseni koituivat lotat, jotka kiiruhtivat tarjoamaan poliisille kahvia huomattuaan tämän saapuneen työmaalle.

Kävin töissä kotoa polkupyörällä. Työmatkaa kertyi sellainen reilu kymmenen kilometriä suuntaansa. Omat eväät vein töihin pyörän tarakalla, sillä vanhemmat olivat kuulleet linnoitustyömaiden parakkikylissä vietettä-

vän melko räyhäkästä elämää, eivätkä tästä säikähtäneinä halunneet päästää minua työmaan ruokalaan aterioimaan. Samasta syystä ei tullut työmaakylään muuttaminen minulle tietysti kysymykseenkään, vaikka kovasti minua olisi kiinnostanutkin päästä näkemään, että millaista se meno siellä loppujen lopuksi oli, kun sitä paikkakunnalla niin kovasti kauhisteltiin. Porapoikana saamaani palkkaa en jaksa ihan tarkalleen muistaa, mutta jos sanon sen olleen jotain 100 ja 200 markan väliltä, niin tuskin kovin paljoa valehtelen. Se oli siihen aikaan 14-vuotiaalle pojalle iso raha, vaikkei nykypäivänä kovin paljolta kuulostakaan. Sota-aikaan rahan arvo tietysti oli aivan toinen kuin nykyään ja itse asiassa 100 markallakin sai nuori mies hankittua kaikesta tarpeellista tavaraa paikkakunnan osuuskaupasta. Esimerkiksi Helsingin Sanomien irtonumero maksoi siihen aikaan 50 penniä, eli puoli markkaa. Perheeni sai linnoitustöiden kautta muitakin lisätuloja. Parakkilylien valmistumisen jälkeenkin meille näet jäi kortteerimajoitukseen pari vanhempaa työmiestä. Ilmeisesti heidän eivätkä perheellisinä miehinä nähneet työmaakylän ajoittain meluisaa ja vauhdikasta parakkielämää kovin houkuttelevana vaihtoehtona. Meillä he majoittuivat vierashuoneeseemme ja maksoivat luonnollisesti myös käyvän hinnan majapaikastaan. Sama menettely oli käytössä monissa muissakin kotikyliäni talouksissa. Meiltä myytiin linnoitustyömaan keittiöön maitoa ja syksyn tullen myös perunoita ja porkkanoita, mistä myös saatiin asiallinen maksu. Meidän pellolle pystytettiin pitkä pätäkiviä, mistä luonnollisesti oli maanviljelykselle kovasti haittaa. Isäni kävi asian tiimoilta melko pitkän paperisodan Linnoitustoimiston kanssa, mutta sai lopulta asiallisen rahakorvauksen. Samoin rahallinen korvaus saatiin meidän mailtamme linnoitustöitä varten kaadetusta puutavarasta.

Työmaan seppä jäi minulle mieleen pätevästä kaverina. Varsinainen porien teroittaminenhan oli varsin yksinkertaista työtä, jonka olisi osannut tehdä jokainen asiaan perehtynyt, mutta terän karkaiseminen kysyi ammattitaitoa. Juuri tässä hommassa hän olikin taitava ja sen myötä myös arvostettu henkilö työmaalla, sillä kestävätkä poranterät olivat luonnollisesti kallioporauksessa erittäin tarpeellisia. Hän oli nuori mies, parikymppinen vasta, mutta kuitenkin hyvin taitava työssään ja reilu myös minua kohtaan. Seppä ei meitä porapoikia höykkyttänyt, vaikka nuoria olimmekin, tiesi kai että raskasta oli meidänkin työmme. Kun jatkosota syttyi kesäkuussa 1941, muutettiin työryhmä linnoitusrakennuspataljoonaksi ja lähetettiin rintamalle rakennustöihin. Seppä lähti heidän mukaansa ja minäkin palasin kotitilan tuttujen maanviljelypuuhien ääreen. Tehtävää kotona minulla olikin nuoremman veljeni kanssa paljon, kun isäkin oli komennettu rintamalle. Itse en sotaan koskaan joutunut, vaikka läheltä piti, sillä kesällä 1944 astuin varusmiespalvelukseen ja joukko-osastoani oltiin jo lähettämässä rintamalle, kun tuli tieto aselevon voimaantumisesta saavutti meidät syyskuun alkupäivinä. Väli rauhan aikana rakennetut kiviesteet ovat tuossa meidän pellolla vieläkin pystyssä ja olen minäkin niitä vanhemmiten maanviljelyshommissa välillä kironnut, mutta samalla myös arvostanut. Niiden pystyttämiseksi tehtiin paljon tärkeää työtä, johon pääsi itsekin osallistumaan. Ja olihan se näin jälkikäteen ajateltuna hyvä tilaisuus ja jännittävä kokemus nuorelle pojalle päästä ensimmäiseen oikeaan työpaikkaan ja ansiohommiin kiinni linnoitustöissä.

Veikko Vasaramäki sekatyömiehenä linnoitustöissä

Minun linnoitustöihin päätyminen oli oikeastaan melkoinen sattumien summa. Talvisodan päätyttyä oli kotini jäänyt Sortavalaan Neuvostoliiton puolelle ja armeijasta lomalle päästyäni kiertelin erään ystäväni kanssa pitkin Suomea töitä ja uutta asuinpaikkaa etsimässä. Ensi alkuun päädyimme keväällä Etelä-Savoon Rantasalmelle rakentamaan lentokenttää, mutta se oli melko yksitoikkoista työtä, eikä palkkakaan ollut kovin kummoinen. Niin päätimme sitten lähteä etsimään jostain uutta työpaikkaa ja kun olimme Taavetin rautatieasemalla miettimässä uutta suuntaa tulevaisuudellemme, saapui asemalle juna, josta purkautui suuri joukko kaikenikäisiä ukkoja. Minä tietysti vilkkaana ihmisenä menin porukkaa jututtamaan ja he kertoivat olevansa matkalla Virolahdelle linnoitustöihin. Siellä kuulemma tarvittiin paljon työvoimaa ja palkkaakin maksettiin päteville kavereille valtavasti. Me päätimme kaverini kanssa lyöttäytyä mukaan matkaan ja saimme kuorma-auton lavalla kyydin Virolahdelle. Päädyimme Harjun maatalouskoululle ja siellä menimme paikallisen työryhmän toimistolle ja ilmoittauduimme eräälle työporukan rakennusmestarille. Hän halusi aluksi nähdä henkilöpaperimme ja huomattuaan meidän olevan evakkoja, otti meidät ilomielin töihin. Reippaita kavereita kuulemma tarvittiin töissä ja hän kertoi myös hyvin ymmärtävänsä meidän vaikean tilanteemme, johon olimme Karjalan alueluovutusten seurauksena joutuneet.

Olin tehnyt aiemmin jonkun verran rakennusmiehen töitä ja sen ansiosta pääsin aluksi rakentamaan lautaparakeja muiden kirvesmiesten kanssa. Parakkien valmistumiseen asti asuimme läheisessä riihessä, mutta nopeastihan isolla porukalla saatiin majoitusparakitkin valmiiksi. Majoitus- ja ruokalaparakkien valmistuttua teimme vielä saunankin lähistölle meren rannalle. Taavetin asemalla jututtamani miehet eivät olleet minua huijanneet, sillä palkka tosiaan oli erinomainen. Rantasalmella rakennustyömiehen palkka oli ollut neljä markkaa tunnilta, mutta linnoitustyömaalla se nousi saman tien kymmeneen markkaan! Työsuhde-etuna sain käyttööni jopa omat haalarit. Ne olivat siniset, valmistettu Ruotsissa ja varustettu oikein olkaimilla ja ties kuinka monella taskulla. Sellaisissa vermeissä hän kehtasi lähteä edustavan näköisenä tansseihinkin viikonloppuisin!

Saatuamme parakkien rakennusurakan valmiiksi minut siirrettiin estekivien louhintatöihin. Kivien lohkominen panssariesteiksi tapahtui siten, että kalliosta panostettiin aluksi pitkä, neliskulmainen pätkä kiveä irti. Kun pitkä kivipaasi saatiin rinteestä alas, sen päälle ruvettiin tekemään siksakkia meneviin riveihin reikiä viereen käsiporan kanssa. Kaikenlaisista koneista oli niin paljon pulaa, ettei tuohon työhön ollut mistään irrottaa paineilmaporaa. Käsipora toimi sellaisella periaatteella, että toinen kaveri pyöritti poranterää ja toinen kaveri hakkasi vieressä terää lekan kanssa. Kyllä piti olla melkoinen luotto siihen lekaa käyttävään kaveriin, ettei se huitonut ohi! Porattuihin reikiin laitettiin kiilat sisään, ja kun niitä tasatahtia kilkuteltiin, pystyi tarkka-kuloinen kaveri äänestä päättämään, milloin ne olivat oikeassa tiukkuudessa. Sen jälkeen käytiin hetkeksi kahvia hörppimään, ja kun vähän aikaa oli vartuttu, kuului kivistä rasahdus, kun se irtosi pidemmästä pätkästä. Kivien lohkominen ei suinkaan ollut mitään hätäisen kaverin puuhaa!

Estekivien valmistuksesta maksettiin urakkapalkkaa ja siinä hommassa ansioni nousivat kovan työtahtini ansiosta lähes 20 markkaan tunnilta! Työnjohdolla oli tosiaan varaa maksaa ahkerille työmiehille enemmän leveään palkkahaitarin ansiosta, mutta toisinaan sen käyttö aiheutti työporukoiden sisällä vähän ikävämpiäkin ilmiöitä. Kateellisempien mielestä palkkahaitari merkitsi samaa kuin pärstäkerroin. Eräs minun kanssani kiviä

lohkonut kaveri hermostui kuulleessaan minun kovasta tuntipalkastani – hän näet tienasi puolta vähemmän kuin minä sillä työtahti hänellä ei ollut kovin kummoinen. Aikansa purnattuaan hän meni meidän rakennusmestariimme puheille ja vaati itselleen samaa palkkaa kuin minulla oli. Tähän rakennusmestari kuitenkin ei suostunut, vaan kertoi saaneensa tarpeekseen miehen purnaamisesta ja laiskottelusta ja antoi tälle lähtöpässit koko työmaalta!

Eri urakkaporukoiden kesken syntyi monesti kilpailua estekivien koon suhteen. Toisinaan saatettiin kunnianhimoisesti lohkoa kolmenkin metrin korkuisia kiviä, kun haluttiin saada oman työporukan kaistalle näyttävimmät kivet pystyyn. Tästä antoi kyllä työnjohto meille sitten varsin pian noottia, sillä läpätunkemattoman kivimuurin taaksehan olisi vihollinen helposti kyennyt pesiytymään korsujen konekiväärituloelta suojaan ja kaikkein korkeimpia kiviä jouduimme sitten jälkeinpäin myös kaatamaan, että alueella saatiin riittävästi ampuma-alaa. Paikoitellen urakkapalkat kyllä kannustivat joitakin myös fuskaamaan työssä. Esimerkiksi estekiviä pystytettäessä piti maahan kaivaa aluksi metrin syvyinen kuoppa, johon laitettiin hiekasta ja sepelistä pohjalle puolen metrin matkalta perustusta kivelle. Kun työnjohdon silmä sitten välitti, kaivoivat sällit sitten vain puolen metrin kuoppia ja mättivät niihin kiviä suoraan ilman perustuksia. Tällaiselle toiminnalle tosin tuli loppu, kun työnjohto huolestui pystytysporukoiden huikeista urakka-ansioista ja uhkasi puolittaa urakasta maksettavan palkan, jos tahti ei rauhoittuisi. Nykyään entisillä työmailla kierrellessäni olen huomannut, että ne kivet, joihin ei tehty perustuksia, ovat jälkeinpäin monin paikoin kaatuneet. Ne kivet, joissa pohjatyöt on tehty huolella pysyvät varmasti pystyssä iän kaiken. Enimmäkseen porukka teki kyllä hyvin ahkerasti töitä. Talvisota oli monien kohdalla vielä entisestään lisännyt halukkuutta linnoitustöihin lähtemiselle ja kyllä suurin osa porukasta tosiaan teki palkkansa edestä töitä.

Lottien työmaalla valmistama ruoka oli mielestäni oikein hyvää ja ravitsevaa. Pakkohan sen toki oli ravinteikasta ollakin, kun myös suorittamamme työt olivat poikkeuksetta hyvin raskaita. Jotkut koiranleuat tosin veistelivät esimerkiksi oman herkkuni – makkarakiteon – olevan ”Raateen suunnan makkarakiteon”, eli Raateen tien taisteluissa talvisodassa kaatuneesta venäläisestä hevosesta tehtyä, mutta eipä se omaa ruokahuani haitannut. Elämä parakkikylässä sujui jouhevasti, kun sieltä sai ruuan ja majoituksen, minkä lisäksi paikalla saattoi pesettää pyykkinsä, korjauttaa vaatteita ja leikkauttaa hiuksensakin. Eipä siinä ollut suuremmin tarvetta työmaakylän ulkopuolelle lähteäkään. Parakit pysyivät asuttavassa kunnossa, sillä meillä oli työmaalla järjestyssäännöt, joissa määrättiin parakkien asukkaita itse huolehtimaan asumuksensa puhtautesta. Aika kului itselläni kirjoja lukien ja toisinaan myös korttia pelaten, vaikka se kyllä järjestyssäännöissä olikin kielletty. Korttiringissä istuessa pääsi kuitenkin tutustumaan erilaisiin ihmisiin, sai kokea välillä jännitystä ja vapaa-aikakin kului rattoisasti. Minulla pelaaminen ei onneksi missään vaiheessa lähtenyt käsistä, kuten eräillä työkavereillani, jotka pelasivat oman palkkansa pahimmillaan jo ennen tilipäivää.

Välillä tuli korttipelistä riitaakin – etenkin jos pelin aikana samalla juotiin viinaa, joka sekin oli kiellettyä, mutta ainahan joku onnistui salakuljettamaan pullon työmaalle. Kerran alkutalvesta pääsi käymään niinkin haussti, että pokeripelin aikana äityi eräs kaveri suuren rahasumman hävitessään syyttämään toista pelaajaa korttihuijariksi niin suureen ääneen, ettemme lainkaan kuulleet työporukan yhteiseksi lemmikikseen ottaman sekarotuisen Topi-koiran räksytystä pihalla. Haukullaan koira aina ilmoitti meille, jos joku oli tulossa parakkimme, ja silloin tiesimme laittaa kortit hetkeksi pöydän alle piiloon. Nyt sisään kuitenkin paukkasi aivan

yllättäen kovalla kiireellä poliisimies kiihtyneessä mielentilassa. Pelästyimme hänen olevan kiukuissaan meidän pokeri-illastamme ja leikinlaskulla koetimme tunnelmaa hieman lievittää. Poliisi ei kuitenkaan tuntunut olevan leikinlaskutuulella, vaan yksitotisesti ilmoitti takavarikoivansa kaikki pelissä olleet rahat, jolloin myös alkuperäinen riitakin tuli ratkaistua. Poliisi oli kuitenkin saapunut työmaalle toisilla asioilla – nimittäin vakoojajahtiin, missä häntä koetimme sitten parhaamme mukaan avustaa. Seuraavana aamuna saimmekin sitten kuulla, että muutaman käänteen kautta poliisi tosiaan oli onnistunut työmaalla liikkuneen vakoilijan käräyttämään, mistä me tietysti olimme tyytyväisiä, eikä rahojen hukkaaminenkaan tämän ansiosta tuntunut enää niin harmilliselta.

Linnoitustyöt sujuivat noin vuoden niissä viettämäni ajan mukavasti omalla painollaan. Kun jatkosota sitten kesäkuussa 1941 syttyi, lähdin itse työjoukostamme muodostetun linnoitusrakennuspataljoonan mukana Itä-Karjalaan rakennustöihin. Virolahdelle palasin takaisin kesällä 1944, kun meidän linnoitusrakennuspataljoona siirrettiin takaisin Salpalinjalle kohta Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alun jälkeen. Tuolloin meidän kiireellisin tehtävämme oli hirveällä kiireellä tehdä linjalle lisää panssariesteitä ja raivata korsujen eteen kasvaneet näreet pois. Lisäksi tuli saada linjalle aikaan syvyyttä muun muassa rakentamalla minulle täysin uudella menetelmällä pallonmuotoisia majoituskorsuja. Työssä oli mukana jos jonkinlaisia muotteja, pumppuja ja koneita ja pallokorsujen rakentaminen sujui melkein liukuhihnatyönä, sillä yhden korsun sai helposti siirreltäväällä kalustolla lähes valmiiksi asti kuudessa tunnissa.

Pallokorsuista ehdimme tehdä Virolahdelle pariakin etu- ja oikaisuasemaa varsinaiselle puolustuslinjalle. Meidän varsinaisten linnoitusrakennusjoukkojen avuksi komennettu työvoima oli kuitenkin jotain aivan muuta kuin välirauhan aikaan. Paljon oli esimerkiksi hermotoipilaita – joita sota-aikaan kutsuimme tärähtäneiksi. He olivat taistelujen aiheuttamasta henkisestä paineesta murtuneet, mutta vaikuttivat monesti olleen iloisia siitä, että kykenivät maanpuolustuksessa olemaan jollain toisella tavalla hyödyksi ja tuntuivat kovasti kiittolisilta minun ymmärtäväisestä asenteestani heitä kohtaan. Lisäksi työvoimana oli vankeja – sekä sota-, siviili- että suomalaisia sotilasvankeja. Tämän porukan saaminen työn äärelle oli jo oma urakkansa! Toisaalta sota-aikana työnjohdolla oli tähän tarkoitukseen käytössä toki myös huomattavasti kovempia kurinpitokeinoja kuin välirauhan aikaan, jolloin työnteosta vastasivat työvelvollisten sijaan siviilit. Ongelmista huolimatta saatiin myös kesällä 1944 vielä paljon aikaiseksi. Syksyllä rauhanteon jälkeen jouduttiin työt sitten ylemmältä taholta tulleen määräyksen nojalla lopettamaan. Jälkeenpäin olen monesti kyllä ajatellut, mikä onni olikaan, kun ei Salpalinjaa koskaan jouduttu taistelussa testiin laittamaan.